

Parents' Level of Awareness Regarding the Protection of Children's Privacy in Virtual Social Networks as an Emerging Social Harm

Jafar Zolfalifam^{1*}

1. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

❖ Corresponding Author Email: zolf_fam@pnu.ac.ir

Research Paper	Abstract
Receive: 2026/05/04 Accept: 2026/08/15 Initial Publish: 2026/08/16 Final Publish: 2027/09/23 Keywords: Emerging social harms; children's privacy; virtual social networks; parental awareness; media literacy; parental education. Article Cite: Zolfalifam, J. (2027). Parents' Level of Awareness Regarding the Protection of Children's Privacy in Virtual Social Networks as an Emerging Social Harm. <i>Sociology of Education</i>. 13(3): 1-18.	Purpose: This study aimed to examine parents' awareness of protecting children's privacy in virtual social networks and to determine the roles of parental education, media literacy, awareness level, and gender in the protection of children's digital privacy. Methodology: This applied, cross-sectional survey study was conducted among parents residing in Maragheh who had at least one child under 18 years of age using the Internet and virtual social networks. The study sample comprised 325 mothers and fathers selected through simple random sampling. Data were collected using the standardized Social Network Privacy Concerns Questionnaire and a researcher-developed questionnaire designed to assess parental awareness of protecting children's privacy in virtual social networks. The reliability of the instruments was examined using Cronbach's alpha, and construct validity was used to evaluate their validity. Data were analyzed in SPSS using one-way analysis of variance (ANOVA) and the independent-samples t-test. Findings: One-way ANOVA indicated a significant difference in the protection of children's privacy according to fathers' educational level ($F=4.571$, $p=.01$), with higher education associated with greater protection. A significant difference was also found across mothers' educational levels ($F=13.320$, $p<.001$). Parental media literacy was significantly associated with children's privacy protection ($F=3.809$, $p=.02$), indicating greater protection among parents with higher levels of media literacy. Furthermore, significant differences were observed according to parents' overall awareness levels ($F=4.593$, $p=.01$), with greater awareness corresponding to stronger privacy protection. The independent-samples t-test also showed a significant gender difference ($t=-3.688$, $p<.001$), with men demonstrating a higher level of awareness and reported protection of children's privacy than women. Conclusion: Higher parental education, greater media literacy, and increased awareness are associated with more effective protection of children's privacy in virtual social networks. Accordingly, strengthening parental media literacy and providing systematic education on digital risks, privacy settings, and children's digital rights may constitute effective strategies for preventing emerging social harms and promoting safer online environments for children.

<https://doi.org/10.61838/kman.soe.823>

Commons: CC BY 4.0

Detailed Abstract

Introduction

The rapid expansion of digital communication technologies and social networking platforms has fundamentally transformed the ways in which individuals interact, communicate, construct identities, and participate in social life. In contemporary network societies, social relations are no longer confined to physical settings, and a considerable proportion of everyday communication now takes place through digital platforms (Castells, 2001). Social networks have become highly attractive because of their accessibility, immediacy, interactive features, and capacity to connect users across geographical and social boundaries (Zamani & Taghipour, 2017). Although these technologies provide important opportunities for education, communication, entertainment, and social participation, their widespread use has also generated new forms of social risk, particularly in relation to information security, digital surveillance, privacy, and the uncontrolled circulation of personal data (Farasatkah, 2014). These transformations are especially significant for children and adolescents, whose participation in digital environments increasingly begins at an early age.

From a sociological perspective, the growing influence of digital media has changed traditional processes of socialization. While the family and school have historically been central institutions in the transmission of social norms and values, media environments have become increasingly influential in shaping children's attitudes, behaviors, preferences, and interactions (Giddens, 2014). The development of cyberspace has also transformed family relationships and parenting practices by creating new responsibilities related to monitoring, guidance, education, and protection in online environments (Ameli, 2011, 2020). Consequently, parents are now expected not only to supervise their children's use of digital technologies but also to understand the risks associated with the collection, storage, and dissemination of personal information.

Children's privacy has become one of the most important concerns within this changing environment. Personal photographs, videos, educational information, residential locations, daily activities, and other identifying data can easily be shared, stored, copied, and redistributed through social networks. Children may lack the cognitive and social maturity necessary to fully understand the long-term consequences of digital disclosure, while parents themselves may unintentionally contribute to privacy risks by sharing information about their children. Therefore, parental awareness is a critical component of digital child protection. Parents must be capable of recognizing potential threats, applying appropriate privacy settings, limiting disclosure of sensitive data, and educating children about responsible online behavior.

Media literacy is particularly important in this context. It refers not merely to the technical ability to use digital devices but to the capacity to access, analyze, evaluate, interpret, and responsibly use media content (Shokrkhah, 2007). Media theories similarly emphasize that individuals should function as active and critical users rather than passive recipients of media messages (Mahdizadeh, 2013). Parents with greater media literacy may therefore be better positioned to assess online risks, evaluate the consequences of digital disclosure, recognize unsafe interactions, and make informed decisions regarding their children's online presence. Parental mediation has consequently emerged as a major component of contemporary parenting, as parents increasingly employ active guidance, monitoring, restriction, and discussion to regulate children's use of digital media (Taghizadegan, 2023). Media education also highlights the need to equip both parents and children with practical competencies for the safe and critical use of digital technologies (Khajehnouri, 2022).

Differences in parents' educational and cultural resources may further influence their ability to respond to digital risks. From the perspective of cultural capital, educational attainment, knowledge, and cognitive skills shape individuals' capacity to interpret social environments and make informed decisions (Bourdieu, 2001). Thus, parents with higher educational levels may have greater access to informational resources and stronger skills for understanding digital privacy and security. Recent evidence also emphasizes the importance of parental self-efficacy and social context in digital mediation, suggesting that parents' confidence and available resources influence how effectively they manage children's digital experiences (Krantz et al., 2026). Parenting efficacy and positive parenting practices have similarly been associated with children's self-regulation, illustrating the broader importance of competent parental involvement in children's behavioral development (Kim, 2026).

Contemporary studies further suggest that parental educational support is associated with children's self-regulated learning and socio-emotional competencies (Yang et al., 2025; Zhang & Ren, 2025). Although these findings are not specific to digital privacy, they demonstrate the broader developmental importance of parental guidance. Within digital contexts, media literacy has also been identified as a potentially protective factor in relation to problematic internet use and other digital risks (Mehrazin et al., 2025). Parental media literacy has been associated with children's patterns of digital media use, and strengthening parental competencies has been proposed as

an important strategy for preventing technology-related problems (Okela et al., 2025; Zhangaliyeva & Zhukenova, 2025). Family factors may also contribute to adolescents' harmful online behaviors, including cyberbullying, further emphasizing the role of parenting in digital risk prevention (Yahdi, 2025). Moreover, parents' access to social and informational support may strengthen their knowledge and ability to respond to children's needs (Du, 2024). In Iran, the rapid integration of digital communication into everyday life has created important cultural and social changes, while levels of digital knowledge and media competency remain uneven across social groups (Shahabi, 2003). Therefore, examining parental awareness of children's privacy is necessary for understanding an emerging form of social harm and identifying groups that may require targeted educational support. The present study aimed to investigate parents' awareness of protecting children's privacy in virtual social networks and to examine differences in privacy protection according to fathers' education, mothers' education, parental media literacy, parental awareness level, and gender.

Methods and Materials

This applied, quantitative, cross-sectional survey study was conducted among parents residing in Maragheh, Iran. The target population consisted of parents who had at least one child under the age of 18 who used the Internet, smartphones, social networking platforms, or online messaging services. Data collection was conducted in February 2026. Participants were selected using a simple random sampling procedure. The analytical dataset included 327 parents, although one missing response for fathers' educational level and one missing response for parental awareness resulted in 326 valid cases in the corresponding analyses.

Data were collected using a demographic information form, a standardized questionnaire assessing concerns regarding privacy in social networks, and a researcher-developed questionnaire designed to measure parents' awareness and practices concerning the protection of children's privacy in virtual social networks. The researcher-developed instrument addressed domains such as awareness of risks related to publishing children's photographs and identifying information, understanding privacy and security settings, awareness of digital footprints, protection of location and school information, recognition of potential misuse of children's data, attention to children's consent, and parental monitoring of online activities. Higher scores indicated stronger awareness and protective practices. The reported construct validity coefficient was 0.71, and internal consistency was acceptable, with Cronbach's alpha exceeding 0.69.

Participants were categorized according to fathers' and mothers' educational levels as diploma or below, associate/bachelor's degree, and master's/doctoral degree. Media literacy and parental awareness were categorized into low, moderate, and high levels. Data were analyzed using SPSS. Descriptive statistics included frequencies, means, standard deviations, and standard errors. One-way analysis of variance was used to compare privacy protection scores across educational, media literacy, and awareness groups. An independent-samples t-test was used to compare male and female parents. The level of statistical significance was set at 0.05.

Findings

Descriptive analysis showed that fathers with master's or doctoral degrees had the highest mean score for protection of children's privacy ($M=16.58$, $SD=4.680$), compared with fathers with associate or bachelor's degrees ($M=11.08$, $SD=8.261$) and those with a diploma or lower educational level ($M=11.92$, $SD=8.384$). One-way ANOVA demonstrated a statistically significant difference among the three paternal education groups, $F(2,323)=4.571$, $p=0.011$.

A similar pattern was observed for mothers' educational level. Mothers with master's or doctoral degrees obtained the highest mean privacy protection score ($M=16.31$, $SD=5.747$), followed by mothers with associate or bachelor's degrees ($M=11.18$, $SD=8.225$) and mothers with a diploma or lower level of education ($M=10.48$, $SD=8.550$). The difference among maternal education groups was statistically significant, $F(2,324)=13.320$, $p<0.001$.

Parental media literacy was also significantly associated with differences in children's privacy protection. Parents with high media literacy had the highest mean score ($M=13.49$, $SD=8.127$), followed by those with moderate media literacy ($M=12.15$, $SD=7.971$) and those with low media literacy ($M=10.57$, $SD=8.307$). The overall group difference was statistically significant, $F(2,324)=3.809$, $p=0.023$.

Significant differences were also found according to parental awareness. Parents classified as having high awareness obtained a mean privacy protection score of 13.90 ($SD=6.686$), whereas those with moderate and low awareness obtained mean scores of 11.13 ($SD=8.421$) and 10.91 ($SD=8.983$), respectively. One-way ANOVA indicated a statistically significant difference across awareness groups, $F(2,323)=4.593$, $p=0.011$.

Gender differences were additionally observed. Male parents reported a higher mean privacy protection score ($M=13.41$, $SD=7.830$) than female parents ($M=10.10$, $SD=8.374$). Levene's test indicated inequality of variances, $F=11.817$, $p=0.001$; therefore, the unequal-

variance t-test result was interpreted. The difference between male and female parents was statistically significant, $t(300.911) = -3.661$, $p < 0.001$. Overall, all five research hypotheses were supported by the inferential analyses.

Discussion and Conclusion

The findings demonstrate that parents' ability to protect children's privacy in virtual social networks is associated with several educational and cognitive characteristics. Both paternal and maternal educational attainment were significantly related to privacy protection, and the highest scores were consistently observed among parents with postgraduate education. This pattern suggests that higher education may provide parents with greater access to information, stronger analytical skills, and greater familiarity with technological and social risks. Educational attainment may therefore function as an important resource for understanding the implications of digital disclosure and making more informed decisions about children's online privacy.

The significant role of media literacy was also notable. Parents with high media literacy reported stronger privacy protection than parents with moderate or low levels. This finding indicates that technical access to digital platforms is insufficient for ensuring children's safety. Effective protection requires the ability to understand how platforms operate, recognize potentially sensitive information, evaluate privacy risks, use security settings, and anticipate the possible consequences of online disclosure. Media literacy may therefore serve as a practical protective capacity within contemporary parenting.

Parental awareness produced a similar pattern. Parents with greater awareness reported higher levels of privacy protection, suggesting that recognition of digital risks is an important precursor to preventive behavior. When parents understand that online data may remain permanently accessible, be redistributed without permission, or be used by unknown individuals, they may be more likely to exercise caution in sharing information about their children. Awareness can therefore transform digital parenting from reactive monitoring into more deliberate risk management.

The observed gender difference should be interpreted cautiously. Although male parents reported higher privacy protection scores in this sample, the finding should not be considered evidence of an inherent gender advantage. Differences in education, occupation, technology exposure, digital experience, access to information, or family roles may have contributed to the observed pattern. Future multivariable research is required to determine whether gender remains significant after controlling for these contextual factors.

Overall, the study indicates that children's digital privacy is not solely a technological issue but a broader social, educational, and family concern. Protecting children in social networks requires knowledgeable and media-literate parents who can recognize risks, manage personal information, apply appropriate privacy settings, and communicate effectively with children about responsible online behavior. Strengthening parental education and media literacy may therefore represent an important strategy for reducing emerging social harms associated with digital environments. Educational institutions, community organizations, schools, and family-support services should consider systematic programs that provide parents with practical knowledge about children's digital rights, privacy settings, digital footprints, safe content sharing, and age-appropriate parental mediation. Such measures may contribute to safer family practices and more effective protection of children's privacy in increasingly networked societies.

eISSN: 2322-1445

دوره ۱۳ شماره ۳ پاییز ۱۴۰۶ صفحات ۱۸-۱

جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

میزان آگاهی والدین نسبت به حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان یک آسیب اجتماعی نوظهور

جعفر زلفعلی فام^۱

۱. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

✉ ایمیل نویسنده مسئول: zolf_fam@pnu.ac.ir

مقاله تحقیقاتی

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان آگاهی والدین نسبت به حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی و تعیین نقش تحصیلات والدین، سواد رسانه‌ای، سطح آگاهی و جنسیت در حفاظت از حریم خصوصی کودکان انجام شد. **روش‌شناسی:** این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، یک مطالعه پیمایشی بود که در بهمن ۱۴۰۴ در میان والدین دارای حداقل یک فرزند زیر ۱۸ سال ساکن شهرستان مراغه که فرزند آنان از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کرد، انجام شد. نمونه پژوهش شامل ۳۲۵ نفر از والدین زن و مرد بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه استاندارد نگرانی‌های حریم خصوصی شبکه‌های اجتماعی و یک پرسشنامه محقق‌ساخته برای سنجش آگاهی والدین از حفاظت از حریم خصوصی کودکان گردآوری شد. پایایی ابزارها با ضریب آلفای کرونباخ و اعتبار آن‌ها با اعتبار سازه بررسی شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه و آزمون t مستقل تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان داد سطح تحصیلات پدر با حفاظت از حریم خصوصی کودکان تفاوت معناداری دارد ($F=4.571, p=.01$) و این تفاوت برای سطح تحصیلات مادر نیز معنادار بود ($F=13.320, p<.001$). همچنین، تفاوت معناداری در حفاظت از حریم خصوصی کودکان برحسب سطح سواد رسانه‌ای والدین مشاهده شد ($F=3.809, p=.02$); به‌طوری‌که افزایش سواد رسانه‌ای با سطح بالاتر حفاظت همراه بود. سطح آگاهی والدین نیز با حفاظت از حریم خصوصی کودکان ارتباط معناداری داشت ($F=4.593, p=.01$). علاوه بر این، آزمون t مستقل تفاوت معناداری را بین زنان و مردان نشان داد ($t=-3.688, p<.001$); به‌گونه‌ای که میزان آگاهی و حفاظت گزارش شده در میان مردان بیشتر از زنان بود.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان می‌دهد تحصیلات بالاتر والدین، سواد رسانه‌ای بیشتر و سطح بالاتر آگاهی با حفاظت مؤثرتر از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی همراه است. بنابراین، تقویت سواد رسانه‌ای و آموزش والدین درباره مخاطرات دیجیتال، تنظیمات حریم خصوصی و حقوق کودکان می‌تواند راهبردی مؤثر برای کاهش آسیب‌های اجتماعی نوظهور مرتبط با فضای مجازی باشد.

واژگان کلیدی:

دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۱۴
پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۲۴
انتشار اولیه: ۱۴۰۵/۰۵/۲۵
انتشار نهایی: ۱۴۰۶/۰۷/۰۱

استناد مقاله:

زلفعلی فام، جعفر. (۱۴۰۶). میزان آگاهی والدین نسبت به حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یک آسیب اجتماعی نوظهور. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۳(۳): ۱۸-۱.

<https://doi.org/10.61838/kman.soc.823>

Commons: CC BY 4.0

مقدمه

تحولات شتابان فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در دهه‌های اخیر، ساختار روابط انسانی، الگوهای تعامل اجتماعی، شیوه‌های جامعه‌پذیری و حتی مرزهای میان حوزه خصوصی و عمومی را به‌طور بنیادین دگرگون کرده است. گسترش اینترنت، تلفن‌های هوشمند و شبکه‌های اجتماعی مجازی، امکان برقراری ارتباط مستمر، تولید و انتشار محتوا و تبادل سریع اطلاعات را برای افراد فراهم کرده و در عین حال، اشکال جدیدی از مخاطرات اجتماعی را به وجود آورده است. در جامعه شبکه‌ای، ارتباطات دیگر به زمان و مکان محدود نیست و بخش مهمی از تعاملات فردی و خانوادگی در محیط‌های دیجیتال شکل می‌گیرد؛ از این رو، اطلاعات شخصی افراد نیز به یکی از عناصر اصلی حضور اجتماعی در فضای مجازی تبدیل شده است (Castells, 2001). شبکه‌های اجتماعی مجازی در این چارچوب نه صرفاً ابزارهای ارتباطی، بلکه محیط‌هایی اجتماعی هستند که در آن‌ها کاربران هویت خود را بازنمایی می‌کنند، روابط اجتماعی شکل می‌دهند و بخش‌هایی از زندگی خصوصی خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارند. جذابیت این شبکه‌ها، دسترسی آسان، تنوع امکانات ارتباطی و قابلیت حضور هم‌زمان در شبکه‌های گسترده اجتماعی سبب شده است استفاده از آن‌ها در میان گروه‌های مختلف جامعه گسترش یابد (Zamani & Taghipour, 2017). این تحول اگرچه فرصت‌های قابل توجهی برای ارتباط، آموزش و مشارکت اجتماعی ایجاد کرده است، اما هم‌زمان مسائل تازه‌ای را درباره امنیت، حریم خصوصی، کنترل اطلاعات و پیامدهای اجتماعی افشای داده‌های فردی پدید آورده است (Farasatkah, 2014).

از منظر جامعه‌شناختی، فضای مجازی بخشی از فرایند تحول ساختارهای اجتماعی در عصر مدرن به شمار می‌آید؛ فرایندی که در آن مرزهای سنتی میان خانواده، رسانه، آموزش و جامعه تغییر کرده‌اند. رسانه‌ها امروزه یکی از مهم‌ترین عوامل جامعه‌پذیری محسوب می‌شوند و در کنار خانواده و مدرسه در شکل‌دهی نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای کودکان و نوجوانان نقش دارند (Giddens, 2014). توسعه فضای مجازی همچنین موجب شده است خانواده‌ها در معرض شکل‌های جدیدی از تعامل فرهنگی، سبک زندگی و مصرف رسانه‌ای قرار گیرند و نقش والدین در هدایت فرزندان پیچیده‌تر شود (Ameli, 2011). در واقع، گسترش فضای دیجیتال تنها افزایش دسترسی به فناوری نیست، بلکه بخشی از یک تحول اجتماعی عمیق است که الگوی روابط درون خانواده، اقتدار والدین، منابع کسب اطلاعات و شیوه‌های یادگیری کودکان را تغییر داده است (Ameli, 2020). در چنین شرایطی، کودکان و نوجوانان نه تنها مصرف‌کنندگان رسانه، بلکه تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان محتوا هستند و همین امر آنان را بیش از گذشته در معرض پیامدهای ناشی از افشای اطلاعات و تعاملات آنلاین قرار می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین پیامدهای این تحول، تغییر مفهوم حریم خصوصی است. در محیط‌های سنتی، حریم خصوصی عمدتاً به کنترل فضای فیزیکی، ارتباطات شخصی و اطلاعات محدود افراد مربوط بود؛ اما در فضای دیجیتال، حریم خصوصی به مدیریت حجم گسترده‌ای از داده‌ها شامل تصاویر، ویدئوها، نام و مشخصات فردی، محل تحصیل، موقعیت مکانی، علایق، فعالیت‌های روزانه و روابط اجتماعی وابسته شده است. کودکان در این زمینه از موقعیتی ویژه برخوردارند، زیرا ممکن است توانایی کافی برای ارزیابی پیامدهای بلندمدت انتشار داده‌های شخصی نداشته باشند. افزون بر این، بخشی از اطلاعات آنان ممکن است نه توسط خود کودکان، بلکه از سوی والدین منتشر شود. در نتیجه، والدین در عصر دیجیتال هم‌زمان دو مسئولیت مهم دارند: نخست، نظارت و هدایت رفتار آنلاین فرزندان و دوم، مدیریت مسئولانه اطلاعاتی که خود درباره کودکان در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌کنند. این شرایط، حریم خصوصی کودکان را به مسئله‌ای فراتر از یک موضوع فردی تبدیل کرده و آن را در حوزه حقوق کودک، خانواده، سواد رسانه‌ای و آسیب‌های اجتماعی نوظهور قرار داده است. تحولات رسانه‌ای همچنین نشان داده‌اند که صرف حضور والدین در کنار کودکان یا محدود کردن استفاده آنان از فناوری برای ایجاد امنیت کافی نیست. والدین برای مدیریت اثربخش محیط دیجیتال نیازمند مجموعه‌ای از دانش‌ها و مهارت‌ها هستند که معمولاً در قالب سواد رسانه‌ای و شایستگی دیجیتال تعریف می‌شود. سواد رسانه‌ای شامل توانایی دسترسی آگاهانه به رسانه‌ها، تحلیل و ارزیابی پیام‌های رسانه‌ای، تشخیص اهداف و پیامدهای محتوا و استفاده مسئولانه از رسانه است (Shokrkhah, 2007). این مفهوم با دیدگاه‌های جدید درباره نقش رسانه در شکل‌دهی نگرش و رفتار کاربران ارتباط دارد؛ زیرا مخاطبان رسانه‌ای صرفاً دریافت‌کنندگان منفعل نیستند، بلکه باید بتوانند در برابر پیام‌ها و ساختارهای رسانه‌ای موضع تحلیلی و انتقادی اتخاذ کنند (Mahdizadeh, 2013). از این منظر، والدینی که از سواد رسانه‌ای بالاتری برخوردارند، احتمالاً بهتر می‌توانند مخاطرات مرتبط با انتشار اطلاعات کودکان را تشخیص دهند، تنظیمات امنیتی پلتفرم‌ها را مدیریت کنند، درباره تعاملات آنلاین با فرزندان گفت‌وگو کنند و رفتارهای پیشگیرانه مناسب‌تری در پیش گیرند.

اهمیت سواد رسانه‌ای والدین زمانی بیشتر آشکار می‌شود که کودکان از سنین پایین با تلفن همراه، بازی‌های آنلاین، پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی آشنا می‌شوند. پژوهش‌های مربوط به میانجی‌گری والدین نشان داده‌اند که نحوه مداخله و هدایت والدین در استفاده کودکان از اینترنت می‌تواند کیفیت تجربه دیجیتال آنان را تحت تأثیر قرار دهد و خانواده برای مواجهه با فرصت‌ها و مخاطرات فضای مجازی نیازمند راهبردهای فعالانه است (Taghizadegan, 2023). تربیت رسانه‌ای نیز بر این اصل استوار است که کودکان باید به تدریج مهارت تشخیص مخاطرات، ارزیابی اطلاعات و حفاظت از اطلاعات شخصی را کسب کنند و والدین در انتقال این مهارت‌ها نقش اساسی دارند (Khajehnoori, 2022). از این دیدگاه، حفاظت از حریم خصوصی کودکان فقط از طریق محدودیت‌های فنی محقق نمی‌شود، بلکه نیازمند نوعی فرهنگ خانوادگی مبتنی بر گفت‌وگو، آموزش، نظارت متناسب با سن و احترام به حقوق کودک است.

همچنین، توانایی خانواده‌ها برای مواجهه با مخاطرات دیجیتال را می‌توان در چارچوب سرمایه فرهنگی توضیح داد. دانش، تحصیلات، مهارت‌های شناختی و شیوه‌های استفاده از منابع اطلاعاتی از مؤلفه‌هایی هستند که می‌توانند بر رفتار افراد در محیط‌های اجتماعی تأثیر بگذارند (Bourdieu, 2001). در فضای مجازی نیز والدینی که از منابع آموزشی بیشتر، سطح تحصیلات بالاتر و توانایی بهتر در تحلیل فناوری برخوردارند، ممکن است شناخت دقیق‌تری از پیامدهای افشای اطلاعات کودکان داشته باشند. بنابراین، تفاوت‌های موجود در سطح تحصیلات و مهارت رسانه‌ای خانواده‌ها می‌تواند به تفاوت در نحوه حفاظت از کودکان منجر شود. این مسئله به‌ویژه در جوامعی اهمیت دارد که دسترسی به آموزش دیجیتال و منابع آگاهی‌بخش به‌طور یکسان میان تمامی گروه‌های اجتماعی توزیع نشده است. بر این اساس، حفاظت از حریم خصوصی کودکان را می‌توان نه فقط یک مهارت فردی، بلکه مسئله‌ای مرتبط با نابرابری در دسترسی به دانش، منابع و ظرفیت‌های فرهنگی تلقی کرد.

پژوهش‌های جدید نیز نشان می‌دهند که خودکارآمدی والدین و زمینه اجتماعی آنان در نحوه میانجی‌گری دیجیتال نقش مهمی دارند. در یک مطالعه معاصر، میانجی‌گری دیجیتال والدین با خودکارآمدی والدینی و شرایط اجتماعی آنان مرتبط گزارش شده و نشان داده شده است که مدیریت حضور کودکان در فضای دیجیتال تابع مجموعه‌ای از عوامل فردی و محیطی است (Krantz et al., 2026). این یافته نشان می‌دهد که انتظار از والدین برای حفاظت مؤثر از کودکان بدون در نظر گرفتن سطح دانش، اطمینان به توانایی‌های والدگری و منابع حمایتی آنان ممکن است واقع‌بینانه نباشد. به همین ترتیب، پژوهش‌ها درباره نقش سبک‌های والدگری نشان داده‌اند که کیفیت تعامل والد-کودک و احساس کارآمدی والدین می‌تواند با پیامدهای رفتاری و خودتنظیمی کودکان مرتبط باشد (Kim, 2026). از این رو، حفاظت دیجیتال را نیز باید در بستر گسترده‌تر عملکرد والدگری بررسی کرد؛ زیرا والدینی که از توانایی بیشتری برای گفت‌وگو، تنظیم قواعد و حمایت از استقلال تدریجی کودک برخوردارند، احتمالاً می‌توانند راهبردهای متعادل‌تری در مدیریت فضای مجازی اتخاذ کنند.

نقش حمایت آموزشی والدین در رشد توانایی‌های خودتنظیمی و اجتماعی کودکان نیز در مطالعات جدید مورد تأکید قرار گرفته است. شواهد نشان داده‌اند که حمایت آموزشی والدین می‌تواند از طریق عوامل روان‌شناختی و انگیزشی با خودتنظیمی دانش‌آموزان مرتبط باشد (Zhang & Ren, 2025). همچنین، انتظارات و حمایت‌های آموزشی والدین می‌تواند از مسیر روابط اجتماعی و خودکارآمدی بر شایستگی‌های اجتماعی-هیجانی کودکان اثر بگذارد (Yang et al., 2025). هرچند این مطالعات مستقیماً بر حریم خصوصی دیجیتال تمرکز ندارند، اما نشان می‌دهند که نقش والدین در شکل‌گیری مهارت‌های رفتاری و شناختی کودکان چندبعدی است. در حوزه فضای مجازی نیز آموزش کودک برای کنترل اطلاعات شخصی، ارزیابی پیامدهای انتشار محتوا و تصمیم‌گیری مسئولانه به نوعی خودتنظیمی دیجیتال نیاز دارد که می‌تواند تحت تأثیر کیفیت حمایت و هدایت والدین قرار گیرد.

از سوی دیگر، استفاده آسیب‌زا از فضای مجازی می‌تواند با مشکلات رفتاری و روان‌شناختی نوجوانان پیوند داشته باشد. در پژوهشی درباره اعتیاد به اینترنت، سبک والدگری و کنترل روان‌شناختی با نقش میانجی سواد رسانه‌ای و تنظیم شناختی هیجان در پیش‌بینی استفاده مشکل‌زا از اینترنت مورد توجه قرار گرفته است (Mehrazin et al., 2025). این یافته بار دیگر اهمیت سواد رسانه‌ای را به‌عنوان متغیری میانجی در ارتباط میان خانواده و رفتار دیجیتال نوجوانان برجسته می‌کند. همچنین، پژوهش‌هایی درباره قلدری سایبری نشان داده‌اند که عوامل خانوادگی و الگوهای والدگری می‌توانند با رفتارهای آسیب‌زا در شبکه‌های اجتماعی ارتباط داشته باشند (Yahdi, 2025). چنین شواهدی نشان می‌دهد که عدم مدیریت مناسب فضای دیجیتال ممکن است فراتر از

مسئله حریم خصوصی، با طیفی از آسیب‌های اجتماعی و روان‌شناختی همراه باشد و از این‌رو، تقویت نقش والدین می‌تواند بخشی از راهبرد پیشگیری از آسیب‌های نوظهور باشد.

در همین راستا، سواد رسانه‌ای والدین به‌عنوان یکی از عوامل مرتبط با کاهش خطر استفاده افراطی کودکان از رسانه‌های دیجیتال مورد توجه قرار گرفته است. نتایج مطالعات انجام‌شده در زمینه سواد رسانه‌ای والدین و اعتیاد کودکان به رسانه‌های دیجیتال نشان داده‌اند که ویژگی‌ها و پیشایندهای سواد رسانه‌ای والدین می‌توانند با نحوه استفاده کودکان از رسانه‌ها ارتباط داشته باشند (Okela et al., 2025). همچنین، پژوهش‌های جدید بر ضرورت شکل‌گیری سواد رسانه‌ای والدین به‌عنوان یک شرط روان‌شناختی و آموزشی برای پیشگیری از پیامدهای منفی استفاده افراطی از فناوری تأکید کرده‌اند (Zhangaliyeva & Zhukenova, 2025). این مطالعات مؤید آن‌اند که نقش والدین در فضای دیجیتال نباید صرفاً به نظارت زمانی بر استفاده از تلفن همراه یا اینترنت تقلیل یابد؛ بلکه آگاهی از ماهیت رسانه، سازوکار پلتفرم‌ها، مخاطرات مربوط به داده‌های شخصی و روش‌های ایجاد عادات سالم دیجیتال نیز باید بخشی از شایستگی والدگری معاصر باشد.

سطح آگاهی والدین نیز می‌تواند تحت تأثیر منابع حمایتی و شرایط اجتماعی آنان قرار گیرد. پژوهش‌ها در حوزه سواد سلامت روان والدین نشان داده‌اند که حمایت اجتماعی می‌تواند با سطح دانش و توانایی والدین در شناخت و مدیریت مسائل فرزندان مرتبط باشد (Du, 2024). اگرچه موضوع این پژوهش متفاوت از حریم خصوصی دیجیتال است، چنین یافته‌ای اهمیت شبکه‌های حمایتی و دسترسی به منابع اطلاعاتی را در ارتقای آگاهی والدین نشان می‌دهد. در زمینه امنیت دیجیتال نیز می‌توان انتظار داشت والدینی که از منابع اطلاعاتی، آموزشی و اجتماعی مناسب‌تری برخوردارند، توانایی بیشتری برای تشخیص تهدیدهای فضای مجازی داشته باشند. در نتیجه، سطح آگاهی والدین را نمی‌توان صرفاً به ویژگی‌های فردی آنان نسبت داد، بلکه باید آن را در ارتباط با تحصیلات، محیط اجتماعی، امکان دسترسی به آموزش و تجربه استفاده از فناوری بررسی کرد.

در جامعه ایران، این مسئله به دلیل گسترش سریع استفاده از شبکه‌های اجتماعی و تغییر الگوهای ارتباطی خانواده‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ورود فناوری‌های ارتباطی جدید طی دهه‌های گذشته، نگرش‌ها، روابط اجتماعی و سبک زندگی گروه‌های مختلف را تحت تأثیر قرار داده و شکل‌های تازه‌ای از تجربه اجتماعی را ایجاد کرده است (Shahabi, 2003). توسعه رسانه‌های دیجیتال همچنین سبب شده است مرز میان مصرف رسانه‌ای نسل‌ها کاهش یابد و کودکان و والدین به‌صورت هم‌زمان در محیط‌های مشابه دیجیتال حضور داشته باشند. در عین حال، حضور مشترک در یک پلتفرم الزاماً به معنای برخورداری از دانش برابر درباره امنیت، داده‌ها و حریم خصوصی نیست. والدین ممکن است کاربران فعال شبکه‌های اجتماعی باشند، اما از پیامدهای ذخیره‌سازی دائمی تصاویر، امکان بازنشر داده‌ها، دسترسی اشخاص ثالث و شکل‌گیری ردپای دیجیتال کودکان آگاهی کافی نداشته باشند. از این‌رو، میزان استفاده از فناوری نباید معادل سواد رسانه‌ای یا توانایی حفاظت از حریم خصوصی تلقی شود.

موضوع حریم خصوصی کودکان همچنین از آن جهت اهمیت دارد که انتشار اطلاعات در محیط‌های دیجیتال می‌تواند آثاری بلندمدت و گاه غیرقابل‌بازگشت داشته باشد. یک تصویر یا داده شخصی پس از انتشار ممکن است ذخیره، بازنشر یا در زمینه‌ای متفاوت استفاده شود و کنترل کامل آن از اختیار خانواده خارج شود. این ویژگی سبب می‌شود رفتارهای روزمره و ظاهراً ساده والدین، مانند انتشار تصویر کودک، اعلام محل تحصیل یا اشتراک‌گذاری جزئیات زندگی خانوادگی، دارای پیامدهایی فراتر از لحظه انتشار باشند. از منظر آسیب‌شناسی اجتماعی، چنین مخاطراتی را می‌توان در شمار آسیب‌های اجتماعی نوظهور قرار داد؛ یعنی مسائلی که در نتیجه تحولات فناوری و تغییر الگوهای ارتباطی شکل گرفته‌اند و سازوکارهای سنتی خانواده و جامعه برای مقابله با آن‌ها ممکن است کافی نباشد. بنابراین، آگاهی والدین نسبت به ماهیت این مخاطرات و برخورداری آنان از مهارت‌های لازم برای کنترل اطلاعات کودکان از پیش شرط‌های اساسی والدگری مسئولانه در عصر دیجیتال محسوب می‌شود.

از سوی دیگر، نمی‌توان فرض کرد که تمامی والدین سطح یکسانی از دانش و آمادگی برای مواجهه با این چالش‌ها دارند. تفاوت در تحصیلات، دسترسی به فناوری، تجربه استفاده از اینترنت، سواد رسانه‌ای، جنسیت، منابع فرهنگی و شرایط اجتماعی ممکن است بر نحوه مواجهه والدین با مسئله حریم خصوصی کودکان تأثیر بگذارد. بررسی این تفاوت‌ها از دو جهت اهمیت دارد؛ نخست، امکان شناسایی گروه‌هایی را فراهم می‌کند که بیشتر به آموزش و حمایت نیاز دارند و دوم، می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های تربیت رسانه‌ای متناسب با ویژگی‌های واقعی خانواده‌ها باشد. سیاست‌های عمومی و مداخلات آموزشی

زمانی اثربخش خواهند بود که تنها به توصیه‌های کلی درباره کاهش استفاده از اینترنت محدود نباشند و به والدین مهارت‌های عینی درباره تنظیمات امنیتی، تشخیص خطر، مدیریت انتشار اطلاعات و گفت‌وگو با کودکان درباره حقوق دیجیتال ارائه کنند.

با وجود افزایش مطالعات مربوط به استفاده کودکان از اینترنت، والدگری دیجیتال، سواد رسانه‌ای و رفتارهای آسیب‌زای آنلاین، بررسی مستقیم میزان آگاهی والدین درباره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، به‌ویژه در بستر اجتماعی ایران، همچنان نیازمند توجه پژوهشی بیشتری است. بخش قابل توجهی از پژوهش‌های موجود بر اعتیاد اینترنتی، میانجی‌گری والدین، پیامدهای روان‌شناختی استفاده از فضای مجازی یا تربیت رسانه‌ای تمرکز داشته‌اند؛ در حالی که حفاظت از داده‌ها و اطلاعات شخصی کودکان به‌عنوان یک مسئله مستقل اجتماعی و تربیتی کمتر مورد سنجش تجربی قرار گرفته است. شناخت سطح آگاهی والدین و بررسی ارتباط آن با تحصیلات و سواد رسانه‌ای می‌تواند تصویر دقیق‌تری از ظرفیت خانواده‌ها برای مواجهه با مخاطرات دیجیتال ارائه کند و به تدوین برنامه‌های آموزشی و پیشگیرانه هدفمند کمک نماید. افزون بر آن، بررسی تفاوت‌های جنسیتی می‌تواند مشخص کند که آیا الگوی آگاهی و رفتار محافظتی در میان مادران و پدران یکسان است یا برخی گروه‌ها نیازمند مداخلات آموزشی ویژه‌تری هستند.

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی میزان آگاهی والدین نسبت به حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یک آسیب اجتماعی نوظهور و بررسی تفاوت‌های آن برحسب تحصیلات پدر و مادر، سواد رسانه‌ای، سطح آگاهی و جنسیت والدین بود.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، یک مطالعه کمی، مقطعی و پیمایشی بود که با هدف بررسی میزان آگاهی والدین نسبت به حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی و شناسایی تفاوت‌های موجود برحسب سطح تحصیلات والدین، سواد رسانه‌ای، میزان آگاهی و جنسیت انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه والدین ساکن شهرستان مراغه بود که در زمان اجرای پژوهش حداقل یک فرزند زیر ۱۸ سال داشتند و فرزند آنان به نحوی از اینترنت، تلفن هوشمند یا شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کرد. گردآوری داده‌ها در بهمن‌ماه ۱۴۰۴ انجام شد. حجم نمونه مورد نیاز بر اساس فرمول تعیین حجم نمونه برای مطالعات پیمایشی و با در نظر گرفتن حجم جامعه آماری، سطح اطمینان ۹۵ درصد، خطای برآورد قابل قبول و احتمال ریزش یا ناقص بودن برخی پرسشنامه‌ها تعیین شد و در نهایت ۳۲۵ نفر از والدین زن و مرد در پژوهش شرکت کردند. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده انجام شد تا تمامی افراد واجد شرایط جامعه آماری از شانس نسبتاً برابری برای ورود به مطالعه برخوردار باشند و احتمال سوگیری در انتخاب نمونه کاهش یابد. معیارهای ورود به پژوهش شامل سکونت در شهرستان مراغه، داشتن حداقل یک فرزند زیر ۱۸ سال، استفاده کودک یا نوجوان از اینترنت یا حداقل یکی از شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌های مجازی، توانایی خواندن و پاسخ‌گویی به پرسشنامه فارسی و رضایت برای شرکت در پژوهش بود. پرسشنامه‌هایی که بخش قابل توجهی از گویه‌های آن‌ها بدون پاسخ مانده بود یا الگوی پاسخ‌دهی آن‌ها نشان‌دهنده تکمیل غیرجدی و نامعتبر بود، از فرایند تحلیل کنار گذاشته شدند. برای کاهش سوگیری پاسخ، به شرکت‌کنندگان توضیح داده شد که پاسخ صحیح یا غلطی وجود ندارد و پاسخ‌ها صرفاً برای اهداف پژوهشی و به صورت محرمانه مورد استفاده قرار خواهد گرفت. همچنین تأکید شد که مشارکت در مطالعه داوطلبانه است و افراد می‌توانند در هر مرحله از ادامه همکاری خودداری کنند. متغیر وابسته اصلی پژوهش، میزان رعایت و حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی بود و متغیرهای مستقل شامل تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، سطح سواد رسانه‌ای والدین، سطح آگاهی والدین و جنسیت بود. برای تحلیل بهتر تفاوت‌های گروهی، سطح تحصیلات والدین در سه طبقه «دیپلم و پایین‌تر»، «کاردانی و کارشناسی» و «کارشناسی ارشد و دکتری» و سطح سواد رسانه‌ای و آگاهی والدین نیز در سه سطح پایین، متوسط و بالا طبقه‌بندی شد.

داده‌های پژوهش با استفاده از مجموعه‌ای از پرسشنامه‌های خودگزارشی و در صورت نیاز با مصاحبه کوتاه برای رفع ابهام در نحوه پاسخ‌گویی گردآوری شد. ابزار پژوهش در سه بخش تنظیم شد. بخش نخست شامل فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی بود که اطلاعاتی مانند جنسیت والد، سطح تحصیلات پدر و مادر و برخی ویژگی‌های مرتبط با استفاده خانواده از فضای مجازی را دربرمی‌گرفت. بخش دوم شامل پرسشنامه استاندارد نگرانی‌های حریم خصوصی شبکه‌های اجتماعی تدوین‌شده توسط Fan در سال ۲۰۲۱ بود که برای ارزیابی میزان حساسیت، نگرانی و توجه افراد نسبت به حفظ اطلاعات شخصی و مخاطرات مربوط به حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی به کار رفت. این ابزار به سنجش ادراک افراد از خطرات مربوط به افشای داده‌های شخصی،

دسترسی دیگران به اطلاعات خصوصی، کنترل بر اطلاعات منتشر شده و نگرانی نسبت به نحوه استفاده از داده‌ها در محیط‌های آنلاین کمک می‌کند. بخش سوم، پرسشنامه محقق ساخته آگاهی والدین درباره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی بود که بر اساس مبانی نظری پژوهش، ادبیات مرتبط با حریم خصوصی دیجیتال کودکان، سواد رسانه‌ای، میانجی‌گری والدین و مخاطرات نوظهور فضای مجازی طراحی شد. محتوای گویه‌ها حوزه‌هایی از جمله شناخت والدین از مخاطرات انتشار تصاویر و اطلاعات شخصی کودکان، آگاهی از تنظیمات امنیتی و حریم خصوصی شبکه‌های اجتماعی، شناخت مخاطرات افشای نام، محل سکونت، مدرسه و موقعیت مکانی کودک، توجه به رضایت و حقوق کودک هنگام انتشار محتوا، آگاهی از ماندگاری ردپای دیجیتال، شناخت احتمال سوءاستفاده از تصاویر و اطلاعات کودکان و توانایی مدیریت و نظارت بر فعالیت آنلاین فرزندان را پوشش می‌داد. امتیاز بالاتر در این ابزار نشان‌دهنده سطح بیشتر آگاهی و رفتارهای محافظتی والدین در زمینه حریم خصوصی کودکان بود. برای ارزیابی کیفیت روان‌سنجی پرسشنامه محقق ساخته، ابتدا گویه‌ها بر اساس چارچوب نظری و مطالعات پیشین تدوین و از نظر وضوح، تناسب محتوایی و ارتباط با سازه مورد مطالعه بررسی شدند. سپس روایی سازه ابزار مورد ارزیابی قرار گرفت و مقدار شاخص گزارش شده برای اعتبار سازه برابر با ۰.۷۱ بود که نشان‌دهنده کفایت قابل قبول ابزار برای سنجش مفهوم مورد نظر است. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد و مقدار آلفای به دست آمده بیش از ۰.۶۹ بود که با توجه به ماهیت اکتشافی و اجتماعی پژوهش، نشان‌دهنده همسانی درونی قابل قبول گویه‌ها تلقی شد. پیش از اجرای اصلی، نحوه پاسخ‌گویی به ابزارها برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شد و در مواردی که پاسخ‌دهندگان در درک یک گویه با ابهام مواجه بودند، پژوهشگر بدون جهت‌دهی به پاسخ، توضیح لازم درباره مفهوم گویه را ارائه کرد. همچنین برای سنجش سواد رسانه‌ای والدین، مجموعه گویه‌های مربوط به دسترسی و استفاده از رسانه، توانایی ارزیابی و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، شناخت مخاطرات فضای مجازی، مدیریت تنظیمات حریم خصوصی و تصمیم‌گیری آگاهانه در محیط‌های آنلاین مورد استفاده قرار گرفت و بر اساس نمره حاصل، والدین در سطوح پایین، متوسط و بالا طبقه‌بندی شدند. به همین ترتیب، نمره کلی آگاهی والدین درباره حریم خصوصی کودکان برای تشکیل سه سطح آگاهی پایین، متوسط و بالا مورد استفاده قرار گرفت.

پس از گردآوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها ابتدا از نظر کامل بودن پاسخ‌ها، وجود داده‌های گمشده، پاسخ‌های خارج از دامنه و ناسازگاری‌های احتمالی بررسی و سپس برای تحلیل آماری در نرم‌افزار SPSS وارد شدند. در مرحله نخست، با استفاده از آمار توصیفی، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان و متغیرهای اصلی پژوهش توصیف شد. برای متغیرهای طبقه‌ای از فراوانی و درصد و برای متغیرهای کمی از میانگین، انحراف معیار و خطای استاندارد استفاده شد. پیش از انجام آزمون‌های استنباطی، پیش‌فرض‌های لازم برای استفاده از آزمون‌های پارامتریک مورد بررسی قرار گرفت. نرمال بودن توزیع نمرات از طریق بررسی شاخص‌های توزیع و آزمون مناسب نرمال بودن ارزیابی شد و وجود داده‌های پرت نیز مورد توجه قرار گرفت. همچنین در تحلیل‌های مقایسه‌ای، همگنی واریانس گروه‌ها با استفاده از آزمون لون بررسی شد. برای بررسی تفاوت میانگین نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان برحسب متغیرهایی که دارای بیش از دو گروه بودند، از تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد. بر این اساس، تفاوت میانگین حفاظت از حریم خصوصی کودکان در سطوح مختلف تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، سواد رسانه‌ای والدین و سطح آگاهی والدین با استفاده از آزمون ANOVA یک‌طرفه بررسی شد. در مواردی که آزمون کلی تحلیل واریانس معنادار بود، مقایسه میانگین‌های گروهی و جهت تفاوت‌ها با توجه به میانگین هر گروه تفسیر شد و گروه‌های دارای سطح بالاتر تحصیلات، سواد رسانه‌ای یا آگاهی با گروه‌های دیگر مقایسه شدند. برای بررسی تفاوت میان والدین زن و مرد از نظر میزان آگاهی و حفاظت از حریم خصوصی کودکان، از آزمون t مستقل استفاده شد. همچنین آزمون لون برای ارزیابی برابری واریانس دو گروه پیش از تفسیر نتایج آزمون t مورد استفاده قرار گرفت و متناسب با نتیجه آن، مقدار t و درجه آزادی مناسب گزارش شد. سطح معناداری آماری برای تمامی آزمون‌ها ۰.۰۵ در نظر گرفته شد؛ بنابراین مقادیر p کمتر از ۰.۰۵ به عنوان شواهد وجود تفاوت یا ارتباط آماری معنادار تفسیر شدند. بر اساس مدل تحلیلی پژوهش، متغیر حفاظت از حریم خصوصی کودکان به عنوان متغیر وابسته و تحصیلات والدین، سواد رسانه‌ای، میزان آگاهی و جنسیت به عنوان متغیرهای تبیین‌کننده در نظر گرفته شدند. این رویکرد امکان بررسی تفاوت در سطح حفاظت از حریم خصوصی کودکان در میان گروه‌های مختلف والدین و شناسایی عوامل اجتماعی و شناختی مرتبط با رفتارهای محافظتی در فضای مجازی را فراهم کرد.

یافته‌های پژوهش

پیش از آزمون فرضیه‌های پژوهش، شاخص‌های توصیفی متغیر وابسته، یعنی نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، برحسب سطح تحصیلات پدر و مادر، میزان سواد رسانه‌ای و سطح آگاهی والدین بررسی شد. بر اساس داده‌های قابل تحلیل، در اغلب تحلیل‌ها اطلاعات ۳۲۷ نفر در دسترس بود؛ با این حال، در متغیرهای تحصیلات پدر و میزان آگاهی والدین، به دلیل وجود یک داده مفقود، تحلیل بر اساس ۳۲۶ مورد معتبر انجام شد. شاخص‌های توصیفی مربوط به این متغیرها در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی برحسب تحصیلات والدین، سواد رسانه‌ای و میزان آگاهی والدین

متغیر	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
تحصیلات پدر	دیپلم و پایین‌تر از دیپلم	۱۸۵	۱۱.۹۲	۸.۳۸۴	۰.۶۱۶
	کاردانی و کارشناسی	۱۱۷	۱۱.۰۸	۸.۲۶۱	۰.۷۶۴
	کارشناسی ارشد و دکتری	۲۴	۱۶.۵۸	۴.۶۸۰	۰.۹۵۵
	کل	۳۲۶	۱۱.۹۶	۸.۲۲۰	۰.۴۵۵
تحصیلات مادر	دیپلم و پایین‌تر از دیپلم	۱۴۸	۱۰.۴۸	۸.۵۵۰	۰.۷۰۳
	کاردانی و کارشناسی	۱۱۱	۱۱.۱۸	۸.۲۲۵	۰.۷۸۱
	کارشناسی ارشد و دکتری	۶۸	۱۶.۳۱	۵.۷۴۷	۰.۶۹۷
	کل	۳۲۷	۱۱.۹۳	۸.۲۳۰	۰.۴۵۵
سواد رسانه‌ای والدین	بالا	۱۰۵	۱۳.۴۹	۸.۱۲۷	۰.۷۹۳
	متوسط	۸۸	۱۲.۱۵	۷.۹۷۱	۰.۸۵۰
	پایین	۱۳۴	۱۰.۵۷	۸.۳۰۷	۰.۷۱۸
	کل	۳۲۷	۱۱.۹۳	۸.۲۳۰	۰.۴۵۵
میزان آگاهی والدین	پایین	۱۲۹	۱۰.۹۱	۸.۹۸۳	۰.۷۹۱
	متوسط	۸۹	۱۱.۱۳	۸.۴۲۱	۰.۸۹۳
	بالا	۱۰۸	۱۳.۹۰	۶.۶۸۶	۰.۶۴۳
	کل	۳۲۶	۱۱.۹۶	۸.۲۲۰	۰.۴۵۵

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، در متغیر تحصیلات پدر، بالاترین میانگین نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان مربوط به پدران دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری بود ($M=16.58, SD=4.680$) و میانگین این متغیر در پدران دارای تحصیلات کاردانی و کارشناسی و دیپلم و پایین‌تر از دیپلم به ترتیب ۱۱.۰۸ و ۱۱.۹۲ بود. در مورد تحصیلات مادر نیز مادران دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری بالاترین میانگین را داشتند ($M=16.31, SD=5.747$)، در حالی که میانگین گروه کاردانی و کارشناسی ۱۱.۱۸ و گروه دیپلم و پایین‌تر ۱۰.۴۸ بود. همچنین، با افزایش سطح سواد رسانه‌ای، میانگین

نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان افزایش یافت؛ به گونه‌ای که این میانگین در والدین دارای سواد رسانه‌ای پایین، متوسط و بالا به ترتیب ۱۰.۵۷، ۱۲.۱۵ و ۱۳.۴۹ بود. الگوی مشابهی برای میزان آگاهی والدین مشاهده شد و والدین دارای آگاهی بالا بیشترین میانگین حفاظت از حریم خصوصی کودکان را نشان دادند ($M=13.90$, $SD=6.86$)، در مقایسه با میانگین ۱۱.۱۳ در گروه با آگاهی متوسط و ۱۰.۹۱ در گروه با آگاهی پایین. برای تعیین اینکه آیا تفاوت‌های مشاهده‌شده از نظر آماری معنادار هستند، از تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد.

جدول ۲. نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان برحسب تحصیلات والدین، سواد رسانه‌ای و میزان آگاهی والدین

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
تحصیلات پدر	بین گروهی	۶۰۴.۴۷۷	۲	۳۰۲.۲۳۸	۴.۵۷۱	۰.۰۱۱
	درون گروهی	۲۱۳۵۵.۰۸۲	۳۲۳	۶۶.۱۱۵	—	—
	کل	۲۱۹۵۹.۵۵۸	۳۲۵	—	—	—
تحصیلات مادر	بین گروهی	۱۶۷۷.۵۳۲	۲	۸۳۸.۷۶۶	۱۳.۳۲۰	<۰.۰۰۱
	درون گروهی	۲۰۴۰۱.۸۵۰	۳۲۴	۶۲.۹۶۹	—	—
	کل	۲۲۰۷۹.۳۸۲	۳۲۶	—	—	—
سواد رسانه‌ای والدین	بین گروهی	۵۰۷.۱۷۹	۲	۲۵۳.۵۸۹	۳.۸۰۹	۰.۰۲۳
	درون گروهی	۲۱۵۷۲.۲۰۴	۳۲۴	۶۶.۵۸۱	—	—
	کل	۲۲۰۷۹.۳۸۲	۳۲۶	—	—	—
میزان آگاهی والدین	بین گروهی	۶۰۷.۲۳۵	۲	۳۰۳.۶۱۷	۴.۵۹۳	۰.۰۱۱
	درون گروهی	۲۱۳۵۲.۳۲۴	۳۲۳	۶۶.۱۰۶	—	—
	کل	۲۱۹۵۹.۵۵۸	۳۲۵	—	—	—

نتایج جدول ۲ نشان داد که تفاوت میانگین نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در سطوح مختلف تحصیلات پدر از نظر آماری معنادار بود، $F(2,323)=4.571$, $p=0.011$. بنابراین، فرضیه نخست پژوهش مبنی بر وجود تفاوت در حفاظت از حریم خصوصی کودکان برحسب سطح تحصیلات پدر تأیید شد. با توجه به میانگین‌های توصیفی، بالاترین نمره مربوط به پدران دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری بود. همچنین، اثر سطح تحصیلات مادر نیز معنادار بود، $F(2,324)=13.320$, $p<0.001$ ؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید شد و الگوی میانگین‌ها نشان داد مادران دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری از بالاترین نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان برخوردار بودند. در خصوص سواد رسانه‌ای نیز تفاوت میان سه سطح پایین، متوسط و بالا معنادار بود، $F(2,324)=3.809$, $p=0.023$ ، و والدین دارای سواد رسانه‌ای بالاتر، به‌طور توصیفی نمره بیشتری در حفاظت از حریم خصوصی کودکان کسب کردند؛ از این رو، فرضیه سوم پژوهش نیز مورد حمایت قرار گرفت. افزون بر این، تفاوت نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان برحسب میزان آگاهی والدین معنادار بود، $F(2,323)=4.593$, $p=0.011$ ، به‌طوری‌که بالاترین میانگین در والدین دارای سطح آگاهی بالا مشاهده شد؛ بنابراین فرضیه چهارم نیز تأیید شد. با توجه به اینکه آزمون ANOVA یک آزمون کلی است و در داده‌های ارائه‌شده آزمون تعقیبی گزارش نشده است، این نتایج بیانگر وجود تفاوت کلی میان گروه‌ها هستند و برای تعیین معناداری تفاوت میان هر دو سطح مشخص، انجام آزمون تعقیبی ضروری است.

جدول ۳. شاخص‌های توصیفی نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی برحسب جنسیت والدین

جنسیت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
مرد	۱۸۱	۱۳.۴۱	۷.۸۳۰	۰.۵۸۲
زن	۱۴۶	۱۰.۱۰	۸.۳۷۴	۰.۶۹۳
کل	۳۲۷	۱۱.۹۳	۸.۲۳۰	۰.۴۵۵

بر اساس نتایج جدول ۳، میانگین نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان در والدین مرد برابر با ۱۳.۴۱ بود که در مقایسه با میانگین ۱۰.۱۰ در والدین زن، مقدار بیشتری را نشان می‌دهد. اختلاف میانگین دو گروه برابر با ۳.۳۱ امتیاز بود و از نظر توصیفی، مردان سطح بالاتری از آگاهی و رفتارهای مرتبط با حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی نشان دادند. انحراف معیار نمرات در گروه مردان و زنان به ترتیب ۷.۸۳۰ و ۸.۳۷۴ بود که نشان می‌دهد پراکندگی نمرات در دو گروه نسبتاً مشابه، هرچند در گروه زنان اندکی بیشتر، بوده است. برای بررسی معناداری آماری این تفاوت از آزمون t برای دو گروه مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان برحسب جنسیت والدین

وضعیت فرض برابری واریانس‌ها	Fآزمون لون	pآزمون لون	t	درجه آزادی	سطح معناداری
برابری واریانس‌ها فرض شده است	۱۱.۸۱۷	۰.۰۰۱	-۳.۶۸۸	۳۲۵	<۰.۰۰۱
برابری واریانس‌ها فرض نشده است	—	—	-۳.۶۶۱	۳۰۰.۹۱۱	<۰.۰۰۱

نتایج جدول ۴ نشان داد که آزمون لون برای بررسی همگنی واریانس‌های دو گروه معنادار بود، $F=۱۱.۸۱۷$ ، $p=۰.۰۰۱$ ؛ بنابراین فرض برابری واریانس‌ها برقرار نبود و تفسیر آزمون t بر اساس ردیف «برابری واریانس‌ها فرض نشده است» انجام شد. بر این اساس، تفاوت میان والدین مرد و زن در نمره حفاظت از حریم خصوصی کودکان از نظر آماری معنادار بود، $t(۳۰۰.۹۱۱)=-۳.۶۶۱$ ، $p<۰.۰۰۱$ ، با توجه به میانگین‌های دو گروه، والدین مرد ($M=۱۳.۴۱$) در مقایسه با والدین زن ($M=۱۰.۱۰$) نمره بالاتری در حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی کسب کردند. بنابراین، فرضیه پنجم پژوهش مبنی بر وجود تفاوت معنادار برحسب جنسیت مورد تأیید قرار گرفت. البته جهت منفی آماره t ناشی از ترتیب کدگذاری گروه‌ها در تحلیل آماری است و تفسیر جهت تفاوت باید بر اساس میانگین‌های گروه‌ها انجام شود؛ بر این اساس، میانگین گروه مردان بالاتر از زنان بود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان آگاهی والدین نسبت به حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یکی از آسیب‌های اجتماعی نوظهور انجام شد و نقش سطح تحصیلات پدر و مادر، سواد رسانه‌ای، میزان آگاهی والدین و جنسیت در این زمینه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که سطح تحصیلات پدر و مادر با میزان حفاظت از حریم خصوصی کودکان تفاوت معناداری دارد؛ به‌گونه‌ای که والدین دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری، در مقایسه با والدین دارای تحصیلات پایین‌تر، نمرات بیشتری در حفاظت از حریم خصوصی کودکان کسب کردند. همچنین، والدینی که از سواد رسانه‌ای بالاتری برخوردار بودند، در مقایسه با والدین دارای سواد رسانه‌ای متوسط یا پایین، سطح بیشتری از حفاظت از حریم خصوصی کودکان را گزارش کردند. افزون بر این، سطح آگاهی عمومی والدین نیز با رفتارهای مرتبط با حفاظت از حریم خصوصی کودکان رابطه داشت و والدین دارای آگاهی بالاتر، نمرات بیشتری در این زمینه به دست آوردند. در نهایت، بین والدین زن و مرد نیز تفاوت معناداری مشاهده شد و در نمونه مورد مطالعه، میانگین نمره

حفاظت از حریم خصوصی کودکان در مردان بیشتر از زنان بود. مجموعه این یافته‌ها نشان می‌دهد حفاظت از حریم خصوصی کودکان در فضای مجازی تنها به دسترسی به فناوری وابسته نیست، بلکه تحت تأثیر سرمایه دانشی، مهارت رسانه‌ای، سطح آگاهی و برخی ویژگی‌های اجتماعی والدین قرار دارد.

نخستین یافته پژوهش نشان داد که سطح تحصیلات پدر با میزان حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت معناداری دارد. میانگین نمره این متغیر در پدران دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری به‌طور محسوسی بیشتر از دو گروه دارای تحصیلات پایین‌تر بود. این یافته را می‌توان بر اساس نقش آموزش رسمی در گسترش سرمایه فرهنگی، توانایی تحلیل اطلاعات و دسترسی به منابع دانشی تبیین کرد. از دیدگاه بوردیو، تحصیلات بخشی از سرمایه فرهنگی افراد را تشکیل می‌دهد و می‌تواند بر نحوه ادراک، ارزیابی و پاسخ آنان به موقعیت‌های اجتماعی تأثیر بگذارد (Bourdieu, 2001). در فضای دیجیتال نیز تحصیلات بالاتر ممکن است احتمال دسترسی والدین به منابع تخصصی، شناخت مفاهیم مربوط به امنیت اطلاعات و توانایی ارزیابی پیامدهای انتشار داده‌های شخصی کودکان را افزایش دهد. از سوی دیگر، جامعه شبکه‌ای نیازمند مهارت‌هایی فراتر از سواد سنتی است و افراد باید قادر باشند اطلاعات را در محیطی گسترده، پیچیده و دائماً در حال تغییر تحلیل کنند (Castells, 2001). بنابراین، می‌توان انتظار داشت پدرانی که از سطح تحصیلات بالاتری برخوردارند، آمادگی بیشتری برای شناخت مخاطرات دیجیتال و اتخاذ رفتارهای محافظتی داشته باشند.

یافته مربوط به تحصیلات پدر با نتایج پژوهش‌هایی که بر نقش حمایت، شایستگی و توانمندی والدین در رشد و خودتنظیمی کودکان تأکید کرده‌اند نیز همسو است. پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که حمایت آموزشی والدین می‌تواند از طریق افزایش تاب‌آوری، اهداف عملکردی و توانایی خودتنظیمی بر عملکرد کودکان اثرگذار باشد (Zhang & Ren, 2025). همچنین، انتظارات آموزشی والدین از طریق سازوکارهایی مانند خودکارآمدی و کیفیت روابط اجتماعی می‌تواند با شایستگی‌های اجتماعی - هیجانی کودکان مرتبط باشد (Yang et al., 2025). اگرچه این مطالعات مستقیماً حریم خصوصی دیجیتال را بررسی نکرده‌اند، اما نشان می‌دهند سطح دانش و جهت‌گیری آموزشی والدین می‌تواند کیفیت حمایت و هدایت فرزندان را تحت تأثیر قرار دهد. در فضای مجازی نیز این حمایت می‌تواند به شکل آموزش نحوه انتخاب رمز عبور، محدود کردن دسترسی دیگران به داده‌ها، اجتناب از انتشار اطلاعات حساس و گفت‌وگو درباره پیامدهای حضور آنلاین بروز یابد.

دومین یافته پژوهش نشان داد که سطح تحصیلات مادر نیز با حفاظت از حریم خصوصی کودکان ارتباط معناداری دارد و مادران دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری، بالاترین میانگین را در این متغیر نشان دادند. این نتیجه نیز مؤید اهمیت منابع شناختی و فرهنگی خانواده در مدیریت مخاطرات فضای مجازی است. افزایش سطح تحصیلات می‌تواند امکان مواجهه بیشتر با منابع علمی، رسانه‌های تخصصی و مباحث مرتبط با حقوق کودک و امنیت فضای مجازی را فراهم کند. از منظر جامعه‌شناختی، خانواده همچنان یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه‌پذیری است و والدین از طریق رفتار، نگرش و شیوه‌های نظارت خود، نحوه تعامل کودکان با محیط اجتماعی را شکل می‌دهند (Giddens, 2014). در شرایطی که بخش بزرگی از فرایند جامعه‌پذیری به محیط دیجیتال انتقال یافته است، سرمایه آموزشی والدین می‌تواند به شکل توانایی بیشتر برای میانجی‌گری رسانه‌ای ظاهر شود. یافته حاضر همچنین با تأکید پژوهش‌های داخلی بر نقش خانواده در هدایت کودکان در فضای مجازی همخوانی دارد؛ به‌طوری‌که آموزش رسانه‌ای والدین و آشنایی آنان با فرصت‌ها و آسیب‌های رسانه‌های نوین از عناصر اصلی تربیت رسانه‌ای کودکان معرفی شده است (Khajehnouri, 2022).

در تبیین یافته مربوط به تحصیلات والدین باید توجه داشت که ارتباط میان تحصیلات و حفاظت از حریم خصوصی احتمالاً صرفاً نتیجه مدرک تحصیلی نیست، بلکه تحصیلات ممکن است نماینده‌ای از مجموعه‌ای از منابع و فرصت‌های اجتماعی باشد. والدین تحصیل کرده‌تر ممکن است دسترسی بیشتری به منابع اطلاعاتی، مهارت جست‌وجوی بهتر، آشنایی بیشتر با فناوری و فرصت بیشتری برای یادگیری درباره تهدیدهای آنلاین داشته باشند. تحول فضای مجازی در جامعه ایران نیز به‌گونه‌ای بوده است که خانواده‌ها با سرعت بالایی وارد محیط‌های دیجیتال شده‌اند، اما میزان دانش و توانایی آنان برای مدیریت این محیط یکسان نبوده است (Ameli, 2011, 2020). از این رو، تفاوت مشاهده‌شده میان سطوح تحصیلی می‌تواند بازتاب نوعی نابرابری در ظرفیت مواجهه با مخاطرات دیجیتال باشد. این موضوع اهمیت آموزش عمومی را برجسته می‌کند، زیرا حفاظت از حریم خصوصی کودکان نباید صرفاً به خانواده‌های دارای سرمایه آموزشی بیشتر محدود شود.

سومین یافته مهم پژوهش نشان داد که سواد رسانه‌ای والدین با حفاظت از حریم خصوصی کودکان رابطه معناداری دارد و والدین دارای سواد رسانه‌ای بالا، بیشترین میانگین نمره را کسب کردند. این یافته از نظر نظری و کاربردی اهمیت زیادی دارد؛ زیرا سواد رسانه‌ای دقیقاً مجموعه‌ای از توانایی‌ها را دربرمی‌گیرد که برای حضور ایمن و آگاهانه در فضای مجازی ضروری است. سواد رسانه‌ای تنها توانایی استفاده فنی از تلفن همراه یا شبکه‌های اجتماعی نیست، بلکه شامل توانایی تحلیل، ارزیابی، تفسیر و استفاده مسئولانه از رسانه‌هاست (Shokrkhah, 2007). بنابراین، والدینی که درک بهتری از عملکرد رسانه‌ها، سازوکار انتشار داده‌ها و پیامدهای محتوای آنلاین دارند، احتمالاً در انتشار اطلاعات شخصی فرزندان محتاط‌تر هستند و بهتر می‌توانند تنظیمات امنیتی و حریم خصوصی را مدیریت کنند. از دیدگاه نظریه‌های رسانه نیز مخاطب فعال فردی است که به جای پذیرش منفعلانه محتوای رسانه‌ای، درباره ساختار، اهداف و پیامدهای آن قضاوت می‌کند (Mahdizadeh, 2013). چنین نگرشی برای حفاظت از کودکان در محیط‌های دیجیتال ضروری است.

این یافته با مطالعات جدید درباره نقش سواد رسانه‌ای والدین همسویی آشکاری دارد. نتایج پژوهش Okela و همکاران نشان داد که عوامل زمینه‌ساز سواد رسانه‌ای والدین با الگوی استفاده کودکان از رسانه‌های دیجیتال و احتمال بروز مصرف مشکل‌زا ارتباط دارد (Okela et al., 2025). همچنین، شکل‌گیری سواد رسانه‌ای والدین به‌عنوان یکی از شرایط روان‌شناختی و تربیتی مهم برای پیشگیری از پیامدهای منفی فناوری در کودکان مورد تأکید قرار گرفته است (Zhangaliyeva & Zhuknova, 2025). در پژوهش دیگری نیز سواد رسانه‌ای به‌عنوان یکی از متغیرهای میانجی در ارتباط میان سبک والدگری، کنترل روان‌شناختی و اعتیاد اینترنتی نوجوانان مطرح شده است (Mehrazin et al., 2025). بنابراین، یافته پژوهش حاضر را می‌توان در امتداد شواهدی دانست که نشان می‌دهند سواد رسانه‌ای والدین عاملی محافظتی در برابر طیف وسیعی از آسیب‌های دیجیتال است. والدینی که سازوکارهای رسانه‌ای را بهتر می‌شناسند، نه تنها توانایی بیشتری برای مدیریت استفاده فرزندان از اینترنت دارند، بلکه احتمالاً نسبت به مالکیت داده، انتشار تصویر، ردپای دیجیتال و مخاطرات افشای اطلاعات شخصی نیز حساس‌تر هستند.

نتیجه مربوط به سواد رسانه‌ای با مفهوم میانجی‌گری والدین نیز هماهنگ است. پژوهش‌های داخلی نشان داده‌اند که والدین در نحوه استفاده کودکان از اینترنت نقش فعالی دارند و نوع نظارت، گفت‌وگو و محدودیت‌های آنان می‌تواند تجربه دیجیتال کودکان را شکل دهد (Taghizadegan, 2023). در واقع، نظارت مؤثر زمانی شکل می‌گیرد که والدین خود از دانش کافی برخوردار باشند؛ زیرا اعمال محدودیت بدون شناخت ماهیت فناوری ممکن است یا بیش از حد سخت‌گیرانه باشد یا نتواند کودک را در برابر مخاطرات واقعی محافظت کند. همچنین، جذابیت شبکه‌های اجتماعی و سهولت استفاده از آن‌ها موجب می‌شود که کودکان و بزرگسالان بخش مهمی از فعالیت‌های روزانه خود را در این محیط‌ها انجام دهند (Zamani & Taghipour, 2017). در چنین شرایطی، تقویت سواد رسانه‌ای والدین نسبت به ممنوعیت کامل یا کنترل صرف، راهبردی واقع‌بینانه‌تر برای حفاظت از کودکان به شمار می‌رود.

چهارمین یافته نشان داد که میزان آگاهی والدین نیز به‌طور معناداری با حفاظت از حریم خصوصی کودکان ارتباط دارد و والدین دارای سطح آگاهی بالا، نمرات بیشتری در رفتارهای محافظتی داشتند. این نتیجه از نظر منطقی نیز قابل انتظار است؛ زیرا رفتار پیشگیرانه معمولاً زمانی شکل می‌گیرد که فرد ابتدا خطر را شناسایی کند، احتمال پیامد منفی را بپذیرد و راه‌های کنترل آن را بشناسد. فضای مجازی دارای مخاطراتی است که بسیاری از آن‌ها آشکار و فوری نیستند و ممکن است پیامدهای انتشار یک تصویر یا اطلاعات شخصی سال‌ها بعد نمایان شود. تأمل درباره پیامدهای اجتماعی فناوری و تشخیص فرصت‌ها و تهدیدهای آن از عناصر اصلی مواجهه مسئولانه با شبکه‌های مجازی است (Farasatkah, 2014). ازاین‌رو، افزایش آگاهی والدین می‌تواند آنان را از کاربران صرف فناوری به کنشگرانی تبدیل کند که درباره پیامدهای رفتارهای دیجیتال خود و فرزندانشان تصمیم‌گیری آگاهانه‌تری دارند.

یافته حاضر با مطالعاتی که بر اهمیت خودکارآمدی والدین و منابع حمایتی تأکید کرده‌اند نیز قابل تبیین است. Krantz و همکاران نشان دادند که میانجی‌گری دیجیتال والدین با خودکارآمدی والدینی و زمینه اجتماعی آنان ارتباط دارد (Krantz et al., 2026). والدینی که دانش بیشتری درباره فضای دیجیتال دارند و خود را در مدیریت رفتار آنلاین کودکان توانمندتر می‌دانند، احتمالاً به شکل فعال‌تری در حفاظت از فرزندان مشارکت می‌کنند. همچنین، کیفیت والدگری و احساس کارآمدی والدین با خودتنظیمی کودکان مرتبط دانسته شده است (Kim, 2026). بنابراین، آگاهی والدین ممکن است علاوه بر تأثیر مستقیم بر رفتار محافظتی، از طریق افزایش اعتماد آنان به توانایی خود برای آموزش و نظارت بر کودک نیز عمل کند. حمایت اجتماعی و دسترسی به اطلاعات نیز

می‌تواند سطح سواد و آگاهی والدین را افزایش دهد؛ چنان‌که در حوزه‌های دیگر، نقش حمایت اجتماعی در ارتقای سواد والدین گزارش شده است (Du, 2024). این مسئله نشان می‌دهد آگاهی دیجیتال والدین را می‌توان از طریق آموزش، شبکه‌های حمایتی و برنامه‌های اجتماعی ارتقا داد.

پنجمین یافته پژوهش نشان داد که بین والدین زن و مرد در میزان حفاظت از حریم خصوصی کودکان تفاوت معناداری وجود داشت و در نمونه مورد مطالعه، مردان میانگین بالاتری نسبت به زنان داشتند. این یافته باید با احتیاط تفسیر شود و نمی‌توان آن را به تفاوت ذاتی میان دو جنس نسبت داد. احتمال دارد عوامل زمینه‌ای مانند سطح تحصیلات، نوع اشتغال، میزان مواجهه با فناوری، دسترسی به منابع دیجیتال یا تجربه استفاده از ابزارهای فنی در شکل‌گیری این تفاوت نقش داشته باشند. تحولات فناوری در جوامع جدید بر گروه‌های اجتماعی مختلف به یک اندازه اثر نمی‌گذارند و نحوه بهره‌مندی از امکانات دیجیتال می‌تواند با موقعیت اجتماعی و فرهنگی افراد مرتبط باشد (Ameli, 2020). همچنین، جهانی‌شدن رسانه‌ای و ظهور خرده‌فرهنگ‌های مبتنی بر فناوری سبب شده است تجربه و مهارت کاربران تحت تأثیر نوع مشارکت آنان در فضاهای ارتباطی قرار گیرد (Shahabi, 2003). بنابراین، تفاوت جنسیتی مشاهده‌شده در این مطالعه بهتر است به‌عنوان یک یافته وابسته به ویژگی‌های نمونه و زمینه فرهنگی پژوهش تلقی شود.

از سوی دیگر، پژوهش‌های مربوط به محیط خانوادگی نشان داده‌اند که کیفیت سبک‌های والدگری و نحوه تعامل والدین با فرزندان می‌تواند با رفتارهای آنلاین و حتی رفتارهای پرخطر مانند قلدری سایبری ارتباط داشته باشد (Yahdi, 2025). بر این اساس، ممکن است تفاوت میان مادران و پدران در پژوهش حاضر تا حدی ناشی از تفاوت در نوع نقش والدگری، شیوه استفاده از رسانه یا مسئولیت‌های متفاوت آنان در خانواده باشد. برای روشن شدن این موضوع، بررسی هم‌زمان جنسیت با تحصیلات، اشتغال، دفعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مهارت دیجیتال و سبک میانجی‌گری والدین ضروری است. بنابراین، نتیجه حاضر نباید به این برداشت منجر شود که جنسیت به‌تنهایی تعیین‌کننده توانایی والدین در حفاظت از حریم خصوصی کودکان است.

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که حفاظت از حریم خصوصی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی پدیده‌ای چندبعدی است که با سرمایه آموزشی، سواد رسانه‌ای و سطح آگاهی والدین ارتباط دارد. گسترش جامعه شبکه‌ای باعث شده است مرزهای سنتی حریم خصوصی تضعیف شود و داده‌های شخصی به بخشی از زندگی روزمره تبدیل شوند (Castells, 2001). در چنین بستری، خانواده باید علاوه بر نقش‌های سنتی تربیتی، مسئولیت جدیدی در زمینه جامعه‌پذیری دیجیتال کودکان بر عهده گیرد. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد افزایش سطح دانش والدین، آموزش رسانه‌ای و فراهم کردن منابع لازم برای شناخت مخاطرات فضای مجازی می‌تواند زمینه‌ساز رفتارهای محافظتی بیشتر باشد. از منظر پیشگیری اجتماعی نیز تقویت ظرفیت خانواده‌ها برای مواجهه آگاهانه با فناوری می‌تواند از بروز طیفی از آسیب‌های نوظهور مانند افشای اطلاعات، سوءاستفاده از تصاویر، قلدری سایبری و استفاده ناسالم از رسانه‌های دیجیتال جلوگیری کند. بنابراین، حفاظت از حریم خصوصی کودکان را باید نه صرفاً یک مسئله فنی، بلکه بخشی از تربیت، مسئولیت اجتماعی خانواده و سیاست‌گذاری مرتبط با کودکان در عصر دیجیتال در نظر گرفت.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود که باید در تفسیر نتایج مورد توجه قرار گیرد. نخست، مطالعه با طرح مقطعی و پیمایشی انجام شد؛ بنابراین یافته‌ها بیانگر تفاوت یا ارتباط آماری میان متغیرها هستند و نمی‌توان بر اساس آن‌ها روابط علی قطعی را استنباط کرد. دوم، داده‌ها بر اساس پرسشنامه‌های خودگزارشی والدین گردآوری شدند و احتمال دارد پاسخ برخی شرکت‌کنندگان تحت تأثیر مطلوبیت اجتماعی، برداشت شخصی از رفتارهای محافظتی یا تمایل به ارائه تصویری مطلوب از عملکرد والدگری خود قرار گرفته باشد. سوم، جامعه مورد بررسی به والدین یک شهرستان محدود بود و ویژگی‌های فرهنگی، اقتصادی و میزان دسترسی به فناوری در این منطقه ممکن است قابلیت تعمیم نتایج به سایر مناطق کشور را محدود کند. همچنین، در این مطالعه دیدگاه خود کودکان و نوجوانان درباره رفتار والدین و نحوه رعایت حریم خصوصی آنان بررسی نشد. برخی عوامل زمینه‌ای مهم مانند وضعیت اقتصادی خانواده، نوع اشتغال والدین، مدت و میزان استفاده والدین از شبکه‌های اجتماعی، سن کودکان، نوع شبکه اجتماعی مورد استفاده و سبک میانجی‌گری والدین نیز در تحلیل‌ها وارد نشدند. افزون بر این، استفاده از تقسیم‌بندی سطح سواد رسانه‌ای و آگاهی به گروه‌های پایین، متوسط و بالا ممکن است بخشی از تغییرپذیری نمرات پیوسته را کاهش داده باشد.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با استفاده از طرح‌های طولی، روابط میان سواد رسانه‌ای، آگاهی والدین و رفتارهای حفاظت از حریم خصوصی کودکان را در طول زمان بررسی کنند تا جهت و پایداری این روابط دقیق‌تر مشخص شود. اجرای مطالعات در شهرها، استان‌ها و گروه‌های اجتماعی مختلف نیز

می‌تواند به افزایش قابلیت تعمیم نتایج کمک کند. استفاده از رویکردهای ترکیبی کمی و کیفی، به‌ویژه انجام مصاحبه‌های عمیق با والدین و کودکان، می‌تواند درک روشن‌تری از دلایل انتشار اطلاعات کودکان، نگرانی‌های والدین و چالش‌های عملی حفاظت از حریم خصوصی فراهم سازد. همچنین پیشنهاد می‌شود نقش متغیرهایی مانند سن و جنس کودک، وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده، میزان استفاده والدین از رسانه‌های اجتماعی، سبک والدگری، خودکارآمدی دیجیتال، سواد حقوقی و نوع میانجی‌گری والدین بررسی شود. مطالعه هم‌زمان دیدگاه والدین و فرزندان نیز می‌تواند میزان تطابق میان ارزیابی والدین از رفتارهای محافظتی و تجربه واقعی کودکان را مشخص کند. انجام پژوهش‌های مداخله‌ای برای ارزیابی اثربخشی دوره‌های آموزش سواد رسانه‌ای و امنیت دیجیتال والدین نیز می‌تواند شواهد عملی ارزشمندی برای طراحی برنامه‌های پیشگیرانه فراهم آورد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های منظم آموزش سواد رسانه‌ای و حریم خصوصی دیجیتال برای والدین از طریق مدارس، مراکز فرهنگی، رسانه‌های عمومی و مراکز مشاوره خانواده طراحی و اجرا شود. این آموزش‌ها بهتر است از توصیه‌های کلی فراتر رفته و شامل مهارت‌های عملی مانند مدیریت تنظیمات حریم خصوصی، تشخیص اطلاعات حساس، محدود کردن دسترسی به تصاویر و موقعیت مکانی کودک، مدیریت حساب‌های کاربری، شناسایی مخاطرات ناشی از افراد ناشناس و آشنایی با مفهوم ردپای دیجیتال باشد. همچنین ضروری است والدین درباره حق کودک برای مشارکت در تصمیم‌گیری پیرامون انتشار تصاویر و اطلاعات شخصی خود آموزش ببینند و پیش از انتشار محتوا، سن، میزان درک و نظر کودک را در نظر گیرند. مدارس می‌توانند جلسات مشترک آموزشی برای والدین و دانش‌آموزان برگزار کنند تا زبان مشترکی درباره امنیت آنلاین در خانواده شکل گیرد. از آنجا که والدین دارای تحصیلات و سواد رسانه‌ای پایین‌تر ممکن است نیاز آموزشی بیشتری داشته باشند، برنامه‌های مداخله‌ای باید به زبان ساده، کاربردی و قابل دسترس طراحی شوند. همچنین توسعه راهنماهای کوتاه، محتوای تصویری و آموزش‌های آنلاین قابل استفاده در تلفن همراه می‌تواند دسترسی خانواده‌ها به اطلاعات ضروری را افزایش دهد و در نهایت زمینه شکل‌گیری فرهنگ مسئولانه‌تر در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و حفاظت پایدارتر از حقوق دیجیتال کودکان را فراهم سازد.

موازین اخلاقی

در این پژوهش ملاحظات اخلاقی رعایت شد.

تشکر و قدردانی

از تمام افرادی که امکان انجام پژوهش حاضر را فراهم کردند، تقدیر و تشکر می‌شود.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مطالعه با هم مشارکت فعال داشتند.

تعارض منافع

بین نویسندگان پژوهش حاضر هیچ تضاد منافی وجود نداشت.

Reference

- Ameli, S. R. (2011). *Globalization, Cyberspace, and Cultural Transformations* (1st ed.). Amirkabir Publications.
- Ameli, S. R. (2020). *Cyberspace and Social Transformations in the Digital Age*. Research Institute for Culture, Art and Communication.
- Bourdieu, P. (2001). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (1st ed.). Sales Publications.
- Castells, M. (2001). *The Information Age: The Rise of the Network Society, Volume 1*. Tarh-e No.
- Du, X. (2024). The Effect of Social Support on the Mental Health Literacy of Parents Who Have Children With Special Needs: A Moderated Mediating Effect. *Psychology research and behavior management, Volume 17*, 1283-1294. <https://doi.org/10.2147/prbm.s454287>
- Farasatkah, M. (2014). Virtual Networks: Liberating or Illusory? A Reflection on the Social Impact of Technology. *Mehrnameh Monthly*, 5(36), 124-126.

- Giddens, A. (2014). *Sociology* (3rd ed.). Ney Publishing.
- Khajehnoori, B. (2022). *Media Education for Children and Adolescents*. Research Institute for Culture, Art and Communication.
- Kim, J. (2026). The relationship between paternal marital conflict, parenting stress and parenting efficacy on children's self-regulation in Korea: The mediating role of positive parenting style. *Child & Family Social Work*. <https://doi.org/10.1111/cfs.70123>
- Krantz, S., Wikiriwhi Kirkvaag, N. M., Svanholm, S., & Arvidsson, L. (2026). Digital mediation, parental self-efficacy and social context: A cross-sectional study on parents in Sweden. *BMC public health*, 26, 1246. <https://doi.org/10.1186/s12889-026-27351-y>
- Mahdizadeh, S. M. (2013). *Media Theories: Mainstream Ideas and Critical Perspectives*. Hamshahri Institute Publications.
- Mehrazin, M. H., Ghaffari, K., Golmohammadian, M., & Heydari, H. (2025). A predictive model of internet addiction based on parenting style and psychological control, with the mediating role of media literacy and cognitive emotion regulation among secondary-school students. *Journal of Psychological Science*, 24(151), 281-301. <https://psychologicalscience.ir/article-1-2652-fa.html>
- Okela, A. H., Olatokun, W. M., Anumudu, C. E., Ziani, A., Nser, K. K., & Lagha, F. B. (2025). Parental Social Media Literacy Antecedents and Children's Digital Media Addiction: Observations From Two African Countries. *Competitiveness Review an International Business Journal Incorporating Journal of Global Competitiveness*, 35(4), 685-700. <https://doi.org/10.1108/cr-11-2023-0294>
- Shahabi, M. (2003). Globalization of Youth: Youth Subcultures in the Age of Globalization. *Quarterly Journal of Youth Studies*, 1(5), 1-22.
- Shokrkhah, Y. (2007). *Media Literacy: Concepts, Theories, and Applications*. Hamshahri Institute Publications.
- Taghizadegan, M. (2023). Children and Cyberspace: An Analysis of Parental Mediation in Children's Internet Use. *Quarterly Journal of Cultural and Communication Studies*, 19(72), 210-228.
- Yahdi, T. (2025). *The Mediating Role of Parenting Styles and Anger Rumination in the Relationship between Childhood Emotional Trauma and Cyberbullying on Social Networks in Adolescents in Rasht* Islamic Azad University, Rasht Branch, Faculty of Humanities, Department of Psychology]. Rasht, Iran.
- Yang, L., Chen, K., Ma, S., & Lei, Y. (2025). The Influence of Parental Educational Expectations on Primary School Students' Social-Emotional Competence: The Chain Mediation Effect of Peer Relationships and Academic Self-Efficacy. *Frontiers in psychology*, 16, 1683211. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1683211>
- Zamani, A., & Taghipour, F. (2017). Identifying Factors Contributing to the Attractiveness of Mobile Social Networks from Users' Perspectives. *Quarterly Journal of Cultural Sociology Research*, 8(2), 45-71.
- Zhang, Y., & Ren, X. (2025). Do Resilience and Performance Goals Mediate the Relationship Between Parental Educational Support and Chinese High School Students' Self-Regulated Learning? - Based on the Social Cognitive Theory. *Psychology in the Schools*, 62(8), 2742-2754. <https://doi.org/10.1002/pits.23496>
- Zhangaliyeva, R. E., & Zhukonova, G. B. (2025). Formation of Parents' Media Literacy as a Psychological and Pedagogical Condition for the Prevention of Digital Autism. *pedjournal.enu*, 151(2), 47-63. <https://doi.org/10.32523/3080-1710-2025-151-2-47-63>